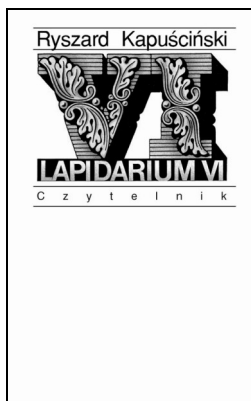

РИШАРД КАПУШЧИНСКИ

ЛАПИДАРИУМ VI
(Откъс)

ДУМИТЕ ВЕЧЕ НЕ ДАВАТ КРИЛА

Най-много работех над описанието на сянката, която хвърля дървото, над описанието на мълчанието на реката, която преминава през Сахара. Но на тези образи критиците не обръщат внимание. Тях ги интересува политиката, социологията, икономиката.

Никой от нашите светове не е по-разнообразен и по-раздробен от света на децата. Светът на възрастните, разбира се, също е изпълнен с неравенства, но мнозина от тях съумяват през своя живот да си направят с годините някакви ниши и убежища, а пък детето – не, то е беззащитно, безпомощно, слабо. С това още повече се откроява контрастът между положението на детето в света на богатите, в който всичко е устроено така, че да се угажда на малчуганите, да се обсипват с лакомства, да се глежат, и положението на техните връстници от бедните семейства и общества, в които им се отказва всичко. Тези деца често живеят в глад, на улицата, на булицата.

А тъй като детето по природа е изключително емоционално, чувствително, крехко, то много болезнено възприема неравенството на ситуацията, в която се намира, и израства с вече установено чувство за несправедливост, унижение, отхвърляне.

Изкуството, литературата престанаха да създават образци, примери.

Езикът. Красотата на езика, неговото майсторство, прелест губят значение.

Относно комунизма. Хората разрушиха системата, но много субстанции, породени от тази система, съществуват и продължават да витаят.

Слушах клавирен концерт от Роберт Шуман. После четох за него. При него болестта се развива, когато приближава четиридесетте, настъпват трудности с говора. Все по-слабо разпознава реалните звуци от тези, които се раждат в главата му (бълнувания на слуха), с течение на времето всички темпа му се струват прекалено бързи. На четиридесет и четири годишна възраст се хвърля във водите на река Рейн. Спасяват го и го затварят в заведение за психично болни, и там в моментите, когато идва на себе си, дори композира. Там живее още две години и умира през 1856 г. Неговата

съпруга Клара го надживява с 40 години, изнасяйки концерти из цяла Европа, по време на които изпълнява творбите на своя мъж.

Какво въздейства най-силно, когато четем *Стария завет*? Драматизмът, ужасът, чувството за предел.

Страниците на древните епоси са обитавани от богове, герои, свръхчовеци, титани, фигури като Гилгамеш. А междувременно човекът на масовата култура, клиентът на Макдоналдс, може сам да стане герой на разказ. Ето това е разликата между високата и ниската литература.

Развитието на комуникацията улеснява връзката, но едновременно и откъсва хората от корените им, те сега свободно могат да се пренасят от място на място и вече не се чувстват привързани към нито едно от тях.

Там, където хората често са обречени на принудителни миграции, например в Африка, там племенните съюзи трябва да бъдат силни, защото в противен случай човекът – изоставен, изгубен в чуждия свят, би загинал. Затова, независимо къде, те взаимно се търсят, опитват се да живеят в близост, да съхраняват общи вярвания и обичаи, „да усещат с лакътя си присъствието на съседа“. Това увеличава чувството за сигурност, нужно на всекиго, който се озове в чужд свят.

Към есето *Промени в облика на света*:

- религиите от структура на гето придобиват структура на мрежа;
- новите диктатури, между другото в резултат на информационната революция, днес често се появяват в смесен вид, съдържайки например едновременно форми на демокрация и либерализъм.

Посещение в училището за деца аутисти във Вроцлав. Всяко дете има своя учителка настойничка. През междучасието разговарях с тях. Останах с впечатлението, че не само те влияят на децата, а и че децата – тяхното присъствие и поведение, фактът, че съществуват, оказва влияние на тези момичета възпитателки, които все повече се обвързват с поверените им деца. Възниква някаква дълбока симбиоза между тези създания, връзка, валидна и за двете страни, защото малките ученици започват да бъдат необходими на своите настойнички, които пък им посвещават не само времето си, но и част от индивидуалността си.

В миналото селяните искаха силна авторитарна централна власт (кралска, императорска), тъй като в нея съзираха залог за справедливост, защитник от произвола, потисничеството и беззаконието на местните управници, провинциалните сатрапи. Силната, наследствена, недостъпна власт, която е била също жестока и свирепа, е имала подкрепата на народа, който е виждал в нея своя единствен застъпник, своя щит.

Това явление забелязва Карл. А. Уитфогел в своя фундаментален труд *Източният деспотизъм. Компаративно изследване на тоталитарната*

власт (Oriental Despotism. A comparative Study of Total Power, 1957). Силната централна власт е била условие за просъществуването на т. нар. хидравлични общества (hydraulic societies), чието съществуване е зависело от определеното за тях количество вода, а нейните ресурси поради климатични, почвени и технологични предпоставки били ограничени. Някой е трябвало да разпределя водата в напоителните канали, в противен случай по-силният местен управник би отнемал всичко. Освен това е трябвало да се строят огромни системи, предназначени за събиране на водата, а това в епохата на слаборазвитите технологии е изисквало големи армии от работници. Тези армии е била в състояние да свиква и управлява само могъща деспотична сила.

И така деспотизмът и неговото съществуване определят необходимото условие за живота и просъществуването на хората.

Водата е единственият елемент в природата, върху който древният човек е можел да оказва влияние. Не е можел да влияе нито върху климата, нито върху качеството на почвата. Затова пък водата притежава свойството да бъде подвижна и податлива като самото управление.

Нека добавим, че в миналото много общества са се занимавали с напоително земеделие. Същевременно обаче в продължение на хиляди години на един хвърлей от тях са живеели по-бедните от тях племена на рибари, ловци и пр., които обаче не вземали пример от земеделците. Защо? „Така е винаги и навсякъде – пише Уитфогел, – защото човешкият баланс се състои не само от материални, но и от нематериални елементи. Всяко свеждане само до материални основания се оказва погрешно. Разбира се, материалният фактор има голямо значение, но говорейки за него, трябва да помним, че значение имат също и други ценности – такива като личната сигурност, свободата или обичаите и традицията. Опитите на много традиционни общества – продължава той, – които са живеели в бедност и дори са преживели дълги периоди на глад, без да се опитват да преминат към земеделско стопанство, свидетелстват за големия интерес към нематериалните ценности. Това личи особено тогава, когато е можело да се постигне материална сигурност единствено на цената на политическа, икономическа или културна зависимост.“

Все по-ярко доминира практичният подход към книгата: хората търсят в нея енциклопедична, езикова и туристическа информация.

Чета Шопенхауер. Той съветва да си водим дневник. Това е начин да се замислим над всеки изминал ден – какво сме правили, какви мисли са ни спогождали.

(Струва ми се, че важното при писането на дневник е да се избере и установи някакъв детайл – поне един, защото в противен случай денят ще премине „без кукички“. Става въпрос за създаване на „кукички за време“, за да не се приплъзне денят по своята повърхност без следа.)

„Човечеството се разделя на два дяла – пише Йоахим Лелевел в есето си от 1844 година *Бележки върху историята на Полша и нейния народ*, – единия – активен, в ущърб на другия, който употребява и с който злоупотребява до насита, предприемчив и изпълнен с готовност, светкавично се втурва по пътя на напредъка и предоставя многобройни, а и разнообразни събития, чиито последствия грабват и вълнуват читателите: всички разкази се занимават с него. Вторият – тих, тромав и пасивен, лениво се влечи по пътя на напредъка, изминат бързо от другите; неговият поглед, верен на миналото, дълго остава непроменен, непосилният труд, с който се залавя, винаги един и същ, довежда обекта до общи спомени в бледи изрази, лишени от жизненост. А ако понякога се откъсва от своята безчувственост, която му причинява беда, неговите вълнения, неговите избухвания могат да разтърсят света, да очароват погледа на историка, но временно, защото бързо отстъпва от видимостта, потъвайки в тишината на непроменливото еднообразие.“

Йоахим Лелевел. *Избрани исторически съчинения*.

Днес библейските думи „кимвал, който дрънка“,⁸ не водят до никакви последствия, с нищо не задължават. Думите вече не дават крила, но също така не нараняват и не разрушават. Те са безволеви, равнодушни, нищо не струват, нищо не означават.

Превод от полски: **Мина Стойнова**
 Редактор на превода: **Мария Ковалска-Иванова**

⁸ „Ако говоря с човешки и ангелски езици, а любов нямам, аз съм станал мед, която звънти, или кимвал, който дрънка“ (*Първо послание на свети апостол Павел към коринтяните. Химн на любовта*), – Б. р.